

Vyrų įvardijimas XVIII a. pabaigoje: Kražių parapijos krikšto metrikų knyga

ILONA MICKIENĖ, MILDA AUKŠTIKALNYTĖ

Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas, Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas

El. paštas: ilona.mickiene@gmail.com; mildauksti@gmail.com

Straipsnyje analizuojami iš XIII a. pabaigos Kražių parapijos krikšto metrikų knygos (1785–1795 m.) išrinkti 1 266 vyrų įvardijimai: krikštijamų berniukų, tėvų, krikstatėvių ir vieno asmens, dalyvavusio apeigose, įvardijimas. Rasti vyrų įvardijimai suskirstyti pagal įvardijimo struktūrą: vyrų įvardijimai vienu asmenvardžiu, vyrų įvardijimai dviem asmenvardžiais ir vyrų įvardijimas trimis asmenvardžiais.

Vyrų vardai taip pat aptariami pagal kilmę. Nustatyta, kad visi šaltinyje rasti vardai yra krikščioniški (kilę iš hebrajų, graikų, lotynų, germanų, slavų kalbų). Kražių parapijos krikšto metrikų knygoje rasti vardai aptarti pagal jų dažnį ir variantiškumą.

Raktažodžiai: asmenvardis, įvardijimas, vardas

ĮVADAS

Asmenvardžius šiais laikais turi visi žmonės. Kiekvienas vardas ar pavardė turi skirtingą kilmės, formavimosi ir raidos istoriją. Įvardijimų raida ne visada būna natūrali. Dabartinių lietuvių vardyno kitimą lėmė įvairūs nekalbiniai veiksniai. Didelių pakitimų lietuvių vardyne atsirado po krikščionybės priėmimo, kuri davė pradžią bajorijos sulenkėjimui ir gyventojų polonizacijai. Be to, svarbus veiksnys buvo ir kitų kalbų įtaka lietuvių kalbai. Todėl pagal kilmę lietuvių vardai ir pavardės yra labai įvairūs, o santykis tarp lietuviškos ir nelietuviškos kilmės asmenvardžių bėgant laikui labai keitėsi. Šiandien vartojami lietuvių asmenvardžiai yra ilgų amžių raidos rezultatas.

Tyrinėjant lietuvių vardų ir pavardžių kilmę, raidą, transformacijas, neapsieinama be žvilgsnio į praeitį, nes „dabartinių vardų lingvistinė analizė negali atskleisti tikrosios mūsų vardyno raidos“ [10, 3]. Tam reikia rinkti, tirti, klasifikuoti asmenvardžius, užfiksuotus įvairiuose šaltiniuose, taip pat ir bažnytinėse knygose.

Šio tyrimo objektas – vyrų įvardijimai ir asmenvardžiai iš XVIII a. pabaigos Kražių parapijos gimimo metrikų knygos (1). Tiriamajame šaltinyje iš viso buvo rasti 1 266 vyriškos giminės įvardijimai: krikštijamų berniukų, tėvų, krikstatėvių ir vieno lydinčio asmens, dalyvavusio apeigose, įvardijimas. Nagrinėjami 1785–1792 metų iš šios knygos įrašai.

Tyrimo tikslas – ištirti Kražių parapijos gimimo metrikų knygoje užfiksuotus vyrų asmenvardžius, aptarti jų įvardijimo būdus ir išskirti pačius dažniausius; išanalizuoti antroponimus darybos požiūriu bei išnagrinėti asmenvardžius pagal kilmę.

(1) Kražių RKB gimimo metrikų knyga. 1785–1792 m.

Tyrimo uždaviniai: 1) atlikti vyrų asmenvardžių analizę pagal jų įvardijimo struktūrą; 2) suklasifikuoti vyrų vardus pagal jų dažnį, kilmę, įvairius vardo variantus.

Darbo naujumą lemia šaltinis – Kražių parapijos krikšto metrikų knyga. Iki šiol nebuvo analizuoti identifikuojami ir klasifikuojami XVIII a. pabaigos Kražių parapijos vyrų įvardijimai.

ISTORINIAI ANTROPONIMŲ ŠALTINIAI

Bažnytinės knygos – tai istoriniai šaltiniai, kuriuose užfiksuoti vietovardžiai, asmenvardžiai, tekstai apie to meto žmonių gyvenimo realijas. „Maždaug XVI a. antroje pusėje Lietuvos kanceliarijos sistemoje atsirado dar viena labai didelė šaltinių grupė – bažnyčių metrikų knygos. Tose knygose nenutrūkstamai fiksuojami lietuvių oikonimai ir antroponimai“ [plg. 1, 135]. Šiame straipsnyje naudotasi tik viena bažnytine knyga – krikšto metrikų knyga – ir aptarti tik joje aptikti vyrų įvardijimai. Tyrimų dar laukia užsakų, santuokų, mirimų metrikų knygose užfiksuoti reikšmingi kalbos faktai.

Vyrų įvardijimai tiriamajam darbui rinkti iš Kražių parapijos gimimo metrikų knygos, kurią galima rasti: <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1521/1/12>. Šiame rankraštyje pirmieji įrašai įrašyti 1785 m., o paskutiniai – 1792 metais. Po Lietuvos krikšto mokymosi įstaigose, kanceliarijuose ir bažnytiniuose dokumentuose įsigalėjo lotynų kalba, todėl duomenys metrikų knygoje, kaip ir kituose to meto raštuose, pateikiami lotynų kalba. Atlikti praėjusių šimtmečių antroponiminę analizę yra gana sudėtinga, nes vietomis šaltinio medžiaga yra neaiškiai pateikiama, sunkiai įskaitoma: užrašai išblukę, rankraščio puslapiai įplyšę ir sudilę. Šios gimimo metrikų knygos ne visi įrašai yra aiškiai įskaitomi, vietomis sunku tiksliai perskaityti kai kuriuos žodžius.

Ant šaltinio viršelio užrašytas miestelio pavadinimas *Krazy (Kražiai)* ir metai, kada buvo fiksuojami įrašai, t. y. nuo 1785 iki 1792 metų. Tai, kad ši metrikų knyga buvo rašoma ne lietuvių kalba kelių asmenų, galbūt net ir kitataučių, liudija skirtingi šriftai ir įvairūs to paties vardo variantai, pavyzdžiui: *Joannes, Joannis, Bartholomeau, Bartholomau, Matha, Matheau, Mattha, Matthas* ir pan. „XVI–XVII a. lietuvių rašomosios kalbos normos buvo nevienalytės, heterogeniškos, be to, ligi pirmųjų lietuvių kalbos gramatikų pasirodymo ir labai nestabilios“ [6, 22]. Būtent XVIII–XIX amžiais buvo aktyviausiai slavinamos pavardės. „Pavardės su slaviškais patroniminėmis priesagomis gali būti atsiradusios iš patronimų, kurie pavardžių formavimosi laikotarpiu oficialiuosiuose dokumentuose <...> vėliau suslavinti, pakeitus slaviškais lietuviškais priesagas ar pridėjus jas prie pavardžių, neturėjusių jokių priesagų“ [4, 118]. Tokių pavardžių slavinimą rodo šaltinyje fiksuojamos pavardės su priesagomis *-sk-* ir *-ewicz*. Daugiausiai pavardžių buvo rasta su priesaga *-ewicz*. Duomenys knygoje rašyti tam tikra tvarka, nuosekliai, beveik kiekviename puslapyje nurodoma tiksli data arba bent jau įrašo metai: iš pradžių minimi vaiko, po to jo tėvo, motinos ir krikštėvių įvardijimai. Prieš tėvo įvardijimą visada eidavo žodis *Patris* arba trumpinys *P. (Tėvas)*, po to pateikiamas motinos įvardijimas, *Matris* ar trumpinys *M.* Prieš krikštėvių vardą ir pavardę rašomas žodis *Lewantes* arba šio žodžio sutrumpinimas *L., L. L.* Keliose vietose aptinkama ir kitų apeigose dalyvavusių narių įvardijimų (moterų ir vyrų), jie rankraštyje žymimi žodžiu *Assistentes* ar trumpiniu *Ass. (Asistentas)*.

XVIII A. PABAIGOS KRAŽIŲ PARAPIJOS VYRŲ ĮVARDIJIMO STRUKTŪROS ANALIZĖ

Jau XVIII a. asmenys dažniausiai buvo įvardijami dviem asmenvardžiais. Kražių parapijos gimimo metrikų knygoje tokie įvardijimai vieni populiariausių. Vitalija Maciejauskienė

teigia, kad „XVIII a. istorijos dokumentų antroponimija liudija nusistovėjus dvinarę iki mūsų dienų atėjusią lietuvių įvardijimo vardu ir pavarde sistemą. Tad esminis skirtumas tarp šio laikotarpio dvinario įvardijimo ir anksčiau aptartų <...> XVIII a. dvinario asmenų įvardijimo narius be didesnės paklaidos galima vadinti pavardėmis“ [4, 41].

XV a. žmonės, neatsižvelgiant į jų socialinę padėtį, buvo įvardijami vienu asmenvardžiu. Tik vėliau, atsiradus poreikiui išsiskirti iš minios, atsirado įvardijimai dviem, trimis, keturiais ar net penkiais asmenvardžiais. Įvardijimas vienu asmenvardžiu – „<...> pradinis antroponiminės sistemos raidos etapas, būdingas beveik visoms tautoms“ [4, 20].

Tyrinėjant Kražių parapijos gimimo metrikų knygą pastebėta, kad vienu asmenvardžiu dažniausiai buvo įvardijami kūdikiai; tėvų ir krikštatėvių įvardijimus sudarė du asmenvardžiai, t. y. vardas ir pavardė. Vyrų įvardijimas vienu asmenvardžiu sudaro 19,6 proc. visų iš šaltinio išrinktų vyrų įvardijimų; rasti 248 tokie vyrų įvardijimai. Vienu asmenvardžiu (vardu arba pavarde) šaltinyje įvardytas 231 kūdikis, 14 tėvų ir 3 krikštatėviai.

Nagrinėjamame rankraštyje šalia kūdikio vardo pavardė nerašoma. XVIII a. pavardžių paveldėjimo sistema jau buvo įsigalėjusi, todėl manytina, kad šalia kūdikių vardų pavardė nerašoma, nes ji sutampa su tėvo pavarde.

Gimimo metrikų knygoje rasti keli pavyzdžiai, kai tėvas neminimas dėl dviejų priežasčių: 1) jis buvo miręs, žymima +; 2) motina buvo neištekėjusi. Vaikui gimus nesantuokoje buvo rašomi žodžiai *illegitimi thori / filium illegitimi (neteisėtai gimęs / sūnus neteisėtas)*. Tokių atvejų dokumente buvo rasta 15, ir tai sudaro 6,5 proc. visų įvardijamų berniukų, pvz.: *Antonium illegitimi thori, Matris: Anna, L. L. Aloisius Narkiewicz cum Mariana Marcinkiewiczowa; Bartholomaum filium illegitimi, M: Apolonia Antanowiczowna, L: L Vlasidlaus Szulc Lutheranus cum Barbara Doweckowa; Martinum filium illegitimi, Matris Joanna Wdeckowa, L: L Simon Bomblewicz de Montwidiszki cum Clara Markiewiczowna de Civitate Crosen; Josephum illegitimi thori, M: Antonina Iwanowska, Lewantes Franciscus Tarwid cum Theodora Bielska de Gorniprowna.*

Šaltinyje buvo aptikti 5 atvejai, kai pateikiama nuoroda apie tėvo mirtį. Tai sudaro 2,16 proc. įvardijamų kūdikių: *Vicentum, Patris ++ (1) (2); Antonii, Patris ++ (1); Josephus, ++, M: Catharina Piotrowska (1); Casimirus, Patris +, Matris Martha Woytkowna (1); Vincentum, P: ++. M: Magdalena Pietkiewiwickowa (1).*

Trim atvejais (1,3 proc.) tėvo įvardijimas praleidžiamas dėl nežinomos priežasties, pvz.: *Adamus, Matris Mariana Gornyprowna, Lewantes Mathias Martynkiewicz cum Victoriana Milkintowna (1); Nicolaum, Matris Anna Kwietkawska, L:L Joannes Juskiewicz cum Mariana Bernotowna (1); Georgii, M: Adele Janurowa, Lewantes Bartholomaus Staniewicz, Magdalena Smernowna (1).*

Vienu antroponimu dažniausiai įvardijami vaikai. Iš 286 krikštijamų berniukų 231 buvo užrašytas vienu asmenvardžiu, ir tai sudaro 81 proc. visų kūdikių įvardijimų, pvz.: *Josephus (82), Antonius (59), Georgius (20), Vicentum (13), Bartholomai (7), Casimirus (6), Julium (5), Mathia (5), Jacobus (4), Joannis (4), Chrysophorus (3), Michaelis (3), Adamus (3), Martinus (3), Rochus (2), Onuphrium (2), Ivannis (2), Faust (2), Stanislaum (1), Davidis (1), Ignatius (1), Justinus (1), Raymund (1), Henricus (1).*

Nustatyti 4 atvejai, kai tėvai ir krikštatėviai buvo įvardijami tik vardu, ir tai sudaro 0,4 proc. visų įvardijamų suaugusiųjų, pvz.: *Laurentius (1), Franciscus (1), Mathia (1), Wladislai (1).* Daugiau buvo pavyzdžių (13), kai suaugusio žmogaus užrašoma tik pavardė

(2) Čia ir toliau skliausteliuose pateiktas skaičius nurodo, kiek kartų įvardijimas buvo aptiktas šaltinyje.

(1,33 proc.), pvz.: *Pluczkiewicz* (2), *Juchmiewicz* (1), *Eliaszewicz* (1), *Lukaszewicz* (1), *Jawrasewicz* (1), *Szymowicz* (1), *Kondratowicz* (2), *Antonowicz* (1), *Lazorewski* (1), *Iwanowskis de Linkwicie* (1), *Tamoszewski* (1). Be to, kai kuriose rankraščio vietose vardas / pavardė yra nusitrynę arba puslapiio dalis, kurioje jie minimi, yra nuplyšusi ar sudilusi ir nėra galimybės jos perskaityti.

Anot V. Maciejauskienės, asmenų įvardijimas vienu asmenvardžiu yra pradinis antropominės raidos etapas, būdingas beveik visoms tautoms. Dar XV a. žmonės, neatsižvelgiant į jų luomą, socialinę padėtį, buvo įvardijami tik vienu asmenvardžiu – tautiniu, vėliau krikšto vardu [4, 20–21].

Pradėjus plisti įvardijimui dviem asmenvardžiais (dvinariam įvardijimui), žmonės dažnai buvo įvardijami krikšto ir tautiniu vardu. Tokia įvardijimo struktūra ypač paplito Lietuvai priėmus krikštą. Vis dėlto dažniau įvardijimą dviem asmenvardžiais sudarydavo tautinis arba krikščioniškas vardas ir antroponimas su patronimine priesaga, XVI–XVII a. įsivyroja įvardijimas dviem asmenvardžiais. Paplito keli tokio įvardijimo variantai [4, 31–42].

Tyrinėjant Kražių parapijos gimimo metrikų knygą, buvo aptiktas dvejetainis įvardijimas dviem asmenvardžiais: 1) dviem vardais; 2) vardu ir pavarde. Dviem vardais buvo įvardijami tik vaikai, tokio tipo vaikų įvardijimai buvo rasti 55, ir tai sudarė 19,2 proc. visų dokumente užfiksuotų vaikų įvardijimų. Pvz.: *Dominicum Antonum* (1), *Joannem Silvestrum* (1), *Onuprium Andream* (1), *Josephum Clementem* (1), *Josephum Michaelem* (1), *Vincentium Simonem* (1), *Stanislaus Ignatius* (1), *Antonium Nicolamum* (1), *Jacobum Philipum* (1), *Georgium Antonium* (1), *Vincentium Casimirum* (1), *Jospehum Bernardum* (1), *Stephanus Joanem* (1), *Bonifacium Franciscus* (1), *Laurentium Josephum* (1), *Wladislai Leonem* (1), *Joannes Cyprianus* (1), *Joackim Aloysium* (1), *Sebastiam Justinam* (1), *Jospehum Ignatium* (1), *Joannem Alexandrum* (1), *Matheu Ignatium* (1), *Stanislaum Antonium* (1), *Adamum Thomam* (1), *Michaelem Matheum* (1), *Laurentium Bartholomeum* (1), *Jocubum Aloysium* (1), *Onuprium Mathem* (1), *Ignacium Bonifacium* (1), *Filipum Jacobum* (1), *Julium Vincentum* (1), *Theodorum Alexander* (1), *Benedictum Paulum* (1), *Victorium Jospehum* (1), *Ignatium Mathiam* (1), *Adamum Mathiam* (1), *Andream Josephum* (1), *Franciscus Silvestrum* (1), *Joannem Antonium* (1), *Georgium Mathiam* (1), *Ignatius Benedictus* (1), *Stanislaum Jacobum* (1), *Bartholomai Philipum* (1), *Antonium Onuprium* (1), *Mathia Michaelem* (1), *Laurentii Vincentium* (1), *Martini Josephum* (1), *Chrysophorum Alexandrum* (1), *Michaelem Adamum* (1), *Josephi Constatiam* (1), *Pauli Bernardum* (1), *Adamum Stephanum* (1), *Simonum Clementem* (1), *Georgium Mathiam* (1). Nepasitaikė nė vieno atvejo, kad suaugusieji būtų įvardijami dviem vardais.

Vardu ir pavarde buvo įvardijami tik suaugusieji: tėvai, krikštatėviai, asistentas. Asmenų įvardijimas vardu ir pavarde sudaro 76,0 proc. visų vyrų įvardijimų. Iš 1 266 įvardijimų buvo rasti 963 atvejai, kai asmuo įvardijamas vardu ir pavarde: 483 tėvai, 479 krikštatėviai ir 1 asistentas, dalyvavęs apeigose. Renkant ir analizuojant suaugusiųjų įvardijimus, tiek tėvų, tiek krikštatėvių antrasis antroponimas buvo pavardė, pavyzdžiui: *Mathia Iaksztas*, *Georgij Balcryns*, *Jacobi Metrykis*, *Laurentii Janutis*, *Laurentius Balutis*, *Stanislaus Milus*, *Jospehus Winkus*, *Josephus Tarwaynis*, *Thadoi Markiewicz*, *Nicolai Karbowski*, *Andrea Martinkiewicz*, *Michaelis Crankowski*, *Andreas Ianuszkiewicz*, *Mathias Damanski*, *Georgius Woyerechowski*, *Laurentius Michalowski*.

Be to, šalia daugelio tėvų ir krikštatėvių įvardijimų buvo nurodoma ir gyvenamoji vieta, pvz.: *Jacobi Metrykis de* (lot. nuo, iš) *Giewile*, *Joannes Andrulis de Crasis*, *Martini Dangis de*

Pomergie, Laurentii Janutis de Okmiany, Gabrielis Bertaszius de Kirkucie, Martinus Urbutis de Budre, Mathias Labutis de Okmiany, Joannes Jankus de Korizy, Jacobus Matonis de Walpaynie, Mathio Miloszewski de Burniszki, Francisci Arwasewicz de Burbiszki, Franciczci Bamlewicz de Montwydiszki, Stanislai Zdamowicz de Adomaycie, Benedictus Kuzminski de Kolnica, Christophorus Echowski de Jautakiszki, Laurentius Michalowski de Crazis, Jacobus Zukowski de Kirkucie, Igantius Burthiewicz de Poszyle.

VYRŲ VARDŲ VERTINIMAS PAGAL KILMĘ

„Tikriniai vardai sudaro didžiulę kalbos žodyno dalį. Tikrinis vardas išskiria iš daiktų klasės vieną atstovą – žmogų iš visų žmonių <...>. Žmogaus vardas labai glaudžiai susijęs su pačiu asmeniu. Kai kuriose kultūrose <...> vardas tiesiog tapatinamas su žmogumi“ [2, 144]. Šiandien žmogus neįsivaizduojamas be vieno svarbiausių savo atributų – vardo; be jo būtų sudėtinga išsiskirti iš kitų bendruomenės narių. Kaip ir dabar, taip ir seniau vardo reikšmė visose tautose buvo vienodai svarbi. Nors vardo pagrindinė funkcija yra padėti išskirti žmogų iš aplinkinių, kartu tai yra ir savotiškas lemties apibūdinimas, ženklas.

Pagal kilmę lietuvių vardai skirstomi į: 1) senuosius lietuviškus vardus; 2) kalendorinius krikštavardžius; 3) naujuosius lietuviškus vardus; 4) naujuosius skolintinius vardus [3, 24].

„Senieji lietuviški vardai, aptinkami istoriniuose šaltiniuose, mus pasiekė iš gilių viduramžių. Iki XX a. vidurio visi katalikų vaikai Lietuvoje gaudavo tik krikščioniškus vardus, mat tuo metu bažnyčia nebuvo atskirta nuo valstybės, taigi civilinė metrikacija tiesiog nefunkcionavo“ [3–35]. Ilgainiui kartu su krikščioniškais vardais pamažu atėjo ir kitokios kilmės vardai – hebrajiški, lotyniški, baltiški, slaviški ir t. t. Apžvelgus analizuojamų vardų kilmę, matyti, kad jie atėję iš hebrajų, graikų, lotynų, germanų kalbų.

Pagrindinė priežastis, lėmusi hebrajiškos kilmės vardų paplitimą, yra ta, kad „Senojo testamentas visas tekstas pirmą kartą <...> išleistas hebrajų kalba. <...> Vėliau visas tekstas nuo XVI a. pradėtas versti į lietuvių kalbą. Šie vertimai buvo vienas mūsų hebrajiškų vardų šaltinių“ [9–25]. Šie vardai į lietuvių kalbą pateko ne tiesiogiai, o per lenkų kalbą. Hebrajiški vardai išsiskiria tuo, kad dauguma jų verčiami žodžių junginiu, o ne vienu žodžiu, pvz.: *Gabrielius* – „dievo tėvas, dievo karys“; *Melchioras* – „šviesos karalius“, *Jacobus* – „sekantis paskui dievą (Jahvę)“, *Joackim* – „dievo išaukštintas“. Kražių parapijos XVIII a. pabaigos gimimo metrikų knygoje buvo rasta 16 (26,6 proc.) skirtingų hebrajiškos kilmės vardų, pvz.: *Mathias* (319), *Josephus* (119), *Joannis* (95), *Michaelis* (64), *Jacobus* (22), *Thaddus* (8), *Gabrielis* (5), *Bartholomaus* (13), *Adamus / Adomus* (10), *Simonis* (5), *Thomas* (5), *Raphaelis* (2), *Ivannis* (4), *Joackim* (3), *Davidis* (1), *Melchioris* (1).

Graikiškos kilmės vardai pradėjo plisti kartu su krikščionybe. Paplitę slavų kalbose jie neaplenkė ir mūsų tautos. Priėmus krikštą, šios kilmės įvardijimų dar pagausėjo. Lietuvių vardyne graikiškos kilmės vardų yra nemažai. Tiriamajame šaltinyje buvo rasta 15 (25 proc.) skirtingų graikiškų antroponimų, pvz.: *Andrea* (197), *Antonius* (69), *Georgius* (61), *Christophorus* (7), *Alexandrum* (6), *Sebastiani* (5), *Stephanus* (6), *Nicolaus* (8), *Petrus* (1), *Lev* (1), *Izydorius* (1), *Theodorum* (2), *Nicodemus* (2), *Filipus / Philipus* (4), *Anicet* (1).

„Lotyniškų vardų lytys, patekusios į lenkų kalbą, gaudavo tuometinei lenkų kalbai būdingų požymių“ [9–28]. Vardo variantai, patekę į lietuvių kalbą, kuri pati buvo suskilusi į daugybę tarmių ir patarmių, įgydavo tuometinei lietuvių kalbai būdingų bruožų. Šaltinyje buvo rasta 19 (31,6 proc.) vardų, kildinamų iš lotynų kalbos, pvz.: *Casimirus* (122), *Vincentus* (25), *Laurentius* (16), *Martinus* (8), *Ignatius* (8), *Benedictus* (4), *Dominicus* (4), *Gasperi* (4),

Constantiam (3), *Victorius* (2), *Faust* (2), *Julius* (6), *Leonis* (2), *Augustinas* (2), *Bonaventurus* (1), *Sylvester* (3), *Pauli* (2), *Bonifacius* (4), *Justinus* (1).

Nagrinėtoje metrikų knygoje buvo aptikti 6 (10 proc.) germaniški įvardijimai: *Francisci* (7), *Aloysius* (2), *Albertus / Adalbertus* (3), *Rockus / Rochus* (2), *Raimund* (1), *Henricus* (1).

Rasti 2 (3,3 proc.) slaviškos kilmės vardai *Stanislai* (7), *Vladislai* (3) ir po vieną lietuvišką (1,6 proc.) *Žymont* (1) bei egiptietišką (1,6 proc.) *Onuprium* (6) asmenvardį.

VYRŲ VARDŲ VARIANTAI

Kadangi metrikų knyga buvo rašoma ne vieno, o kelių asmenų, kai kurie vardai turi po kelis užrašymo variantus. Anot Z. Zinkevičiaus, „svetimkalbė raštinė prigamino daugybę vardų-hibridų“ [12, 13]. Šaltinyje rasti 33 vardai, turintys skirtingus variantus, ir tai sudaro 55 proc. visų rankraštyje rastų skirtingų vardų. Bene labiausiai šiame šaltinyje varijuoja vardas *Tadas*, kurio yra 6 atitikmenys: *Thaddus*, *Thadoi*, *Thaddzus*, *Thadai*, *Thadeu*, *Thadus*. Vardo *Matas / Motiejus* yra 5 atitikmenys: *Mathia*, *Mathias*, *Mathaus*, *Matthaus*, *Matheaus*. Po tris variantus turi šie asmenvardžiai: *Laurencijus* (*Laurentius*, *Laurentii*, *Laurentij*), *Ignas*, trumpinys iš *Ignacijus* (*Ignatius*, *Ignatii*, *Ignatij*), *Stanislovas / Stanislavas* (*Stanislai*, *Stanislaum*, *Stanizlai*), *Simonas* (*Simonis*, *Simon*, *Symon*).

Daugelis vardų variantų ir atsirado dėl kalbinių ypatybių nenuoseklios sintezės. Tiriant pasirinkto dokumento antroponimus, buvo išskiriamos tos kalbinės ypatybės, dėl kurių atsirado tiek daug vardų variantų.

Vardų trumpiniai:

1. Vietoj galūnės *-us*, *-as* paliekama *-i*, *-a* galūnė: *Joannis//Joanni*, *Josephus//Josephi*, *Martinus//Martini*, *Jacobus//Jacobi*, *Casimirus//Casimiri*, *Thomas//Thoma*, *Adamus//Adami*, *Petrus//Petri*.

2. Numetamos galūnės: *Michaelis//Michael*, *Chrystophorus//Chrystophor*, *Josephus//Joseph*, *Simonis//Simon*.

Fonetinės ir grafinės ypatybės:

1. Nenuosekliai taikoma priebalsių geminacija: *Joannis//Joanis*, *Thaddus//Thadus*, *Ivannis//Ivanis*, *Mathia//Matthaus*.

2. Trumposios *i* ir ilgosios *y* kaitaliojimas: *Chrystophorus//Christophorus*, *Dominicus//Domyncus*, *Simonis//Symon*, *Jacobi//Jacoby*.

3. Sulyginami priebalsiai *k* ir *c*, kai *c* yra pozicijoje, kurioje pagal lotynų kalbos taisykles turi būti tariamas *k*: *Constantiam // Konstantinus*.

4. Raidė *s* žymima dvejopai – *s* bei gotiškuoju *f*: *Casimirus//Casimirus*, *Francisci//Francisci*, *Stanislai//Staniſflau*, *Josephus//Joseph*.

5. Lietuviškos grafemos lenkinamos – vietoje lietuviškos raidės *v* dažnai rašoma lenkiška *w*: *Vincentus//Wincentrum*, *Vladislai//Wladislai*, *Victorius//Wictorius*, *Bonaventurus//Bonawenturus*.

6. Raide *z* dažnai žymimas garsas [z]: *Stanizlai//Stanizlai*, *Francizki//Francizki*.

7. Vietoj raidės *f* buvo rašomas digrafas *ph*: *Rafael//Raphaelis*, *Filipus//Philipum*.

8. Galūnių *-ii* keitimas galūnėmis *-ij*: *Laurentii//Laurentij*, *Georgii//Georgij*, *Ignatii//Igantij*, *Antonii//Antonij*.

9. Dusliojo priebalsio *s* ir skardžiųjų *c*, *z* painiojimas: *Stanislai//Stanizlai*, *Aloisius//Alozius*, *Josephus//Jozephus*.

10. Įprastų galūnių keitimas *ī* *-aus*, *-ai*: *Mathias//Mathaus*, *Thaddus//Thadaus*, *Bartholomaus//Bartholomai*.

TRUMPA VYRŲ VARDŲ DAŽNIO APŽVALGA

Analizuojant vyrų įvardijimą pastebėta, kad dažniausiai buvo pasirenkamas dviejų asmenvardžių įvardijimo variantas (vardas ir pavardė). Pasitaikė tik 13 atvejų (0,3 proc. visų vyrų asmenvardžių), kai vyrų įvardijimai buvo rašomi tik pavarde, nenurodant vyro vardo. Iš viso analizuojamame dokumente buvo rasta 60 skirtingų vardų. Tiek kūdikių, tiek suaugusiųjų vardai pasiskirstę tolygiai: skirtingų vaikų įvardijimų buvo rasta 50, tėvų ir krikštatėvių – 56. Kražių parapijos gimimo metrikų knygoje populiariausi tėvų ir krikštatėvių vardai buvo: *Mathia* (306), *Andrea* (192), *Casimiri* (115), *Joannis* (88), *Michaelis* (57), *Georgius* (39), *Josephus* (28), *Jacobus* (14), *Laurentius* (11). Vaikų įvardijimams dažniausiai buvo pasirenkami šie vardai: *Josephus* (91), *Antonius* (65), *Georgius* (22), *Vincentum* (16), *Bartholomai* (9). Tiriamajame šaltinyje buvo rasti 55 atvejai, kai kūdikis buvo įvardijamas dviem vardais, pvz.: *Dominicum Antonum* (1), *Joannem Silvestrum* (1), *Onuprium Andream* (1), *Josephum Clementem* (1), *Josephum Michaelem* (1), *Vincentium Simonem* (1), *Stanislaus Ignatius* (1), *Antonium Nicolamum* (1), *Jacobum Philipum* (1), *Georgium Antonium* (1), *Vincentium Casimirum* (1), *Josephum Bernardum* (1), *Stephanus Joanem* (1), *Bonifacium Franciscus* (1), *Laurentium Josephum* (1), *Wladislai Leonem* (1), *Joannes Cyprianum* (1), *Joachim Aloysium* (1), *Sebastiam Justinam* (1), *Josephum Ignatium* (1), *Joannem Alexandrum* (1), *Matheu Igantium* (1), *Stanislaum Antonium* (1), *Adamum Thomam* (1), *Michaelem Matheum* (1), *Laurentium Bartholomeum* (1), *Jocubum Aloisium* (1), *Onuprium Mathem* (1), *Ignacium Bonifacium* (1), *Filipum Jacobum* (1), *Julium Vincentum* (1), *Theodorum Alexander* (1), *Benedictum Paulum* (1), *Victorium Josphum* (1), *Ignatium Mathiam* (1), *Adamum Mathiam* (1), *Andream Josephum* (1), *Franciscus Silvestrum* (1), *Joannem Antonium* (1), *Georgium Mathiam* (1), *Ignatius Benedictus* (1), *Stanislaum Jacobum* (1), *Bartholomai Philipum* (1), *Antonium Onuprium* (1), *Mathia Michaelem* (1), *Laurentii Vincentium* (1), *Martini Josephum* (1), *Chrysophorum Alexandrum* (1), *Michaelem Adamum* (1), *Josephi Constatiam* (1), *Pauli Bernardum* (1), *Adamum Stephanum* (1), *Simonum Clementem* (1), *Georgium Mathiam* (1). Kaip matyti iš surinktų duomenų, tiek suaugusieji, tiek vaikai buvo įvardijami panašiais asmenvardžiais, tačiau populiariausi vardai skyrėsi. Lyginant suaugusiųjų ir vaikų asmenvardžius, matyti, kad kūdikiai dažniausiai buvo pavadinami tėvų ir krikštatėvių vardais. Tik 9 suaugusiųjų vardų nebuvo vaikų įvardijimuose: *Nicodemus*, *Anicet*, *Simonum*, *Raphaelis*, *Petrus*, *Lev*, *Izodorius*, *Bonaventurum*, *Žymont*. Panaši padėtis tėvų ir krikštatėvių įvardijimuose – juose nebuvo 6 vaikų vardų atitikmenų: *Faust* (1), *Julium* (6), *Rochus* (2), *Justinus* (1), *Raymund* (1), *Henricus* (1). Nustačius tokį vardų pasiskirstymą, galima teigti, kad vaikams buvo suteikiami ne tik senoviniai ir vyresniųjų giminei įprasti vardai, bet ir naujoviškesni, dar mažai girdėti. Vardų pasirinkimui įtakos turėjo ir istorinės aplinkybės.

IŠVADOS

Apibendrinant galima teigti, kad XVIII a. pabaigoje vyrai dažniausiai buvo įvardijami dviem asmenvardžiais. Iš visų šaltinyje rastų 1 266 vyrų įvardijimo tipų buvo aptikta 1 018 vyrų asmenvardžių su dviem antroponimais, ir tai sudarė 80,4 proc. visų iš šaltinio išrinktų vyrų įvardijimų. Kiek mažiau buvo užrašyta vyrų įvardijimų vienu asmenvardžiu – 248 įvardijimai (19,6 proc.).

Vaikai šioje gimimo metrikų knygoje įvardijami tik vardais. Iš 286 berniukų 231 užrašytas vienu asmenvardžiu, ir tai sudaro 81 proc. visų įvardijamų kūdikių, o 55 berniukai (19,2 proc.) įvardijami dviem antroponimais, t. y. dviem vardais.

Vardai straipsnyje nagrinėjami pagal kilmę, populiarumą bei variantiškumą. Kražių gimimo metrikų knygoje iš viso rasta 60 skirtingų vyrų vardų. Pagal kilmę populiariausi yra lotyniški vardai, jų rasta 19. Be lotyniškų, nustatyta 16 hebrajiškų, 15 graikiškų, 6 germaniški, 2 slaviški, vienas lietuviškas ir vienas egiptietiškas vardas.

Analizuojant XVIII a. pab. Kražių parapijos gimimo metrikų knygą nustatyta, kad populiariausi suaugusiųjų vardai yra *Mathia* (306), *Andrea* (192), *Casimiri* (115), *Joannis* (88), *Michaelis* (57), *Georgius* (39), *Josephus* (28), *Jacobus* (14), *Laurentius* (11). Populiariausi berniukų vardai: *Josephus* (91), *Antonius* (65), *Georgius* (22), *Vincentum* (16), *Bartholomai* (9).

Iš šaltinio išrinkti 33 vyrų vardai turi vieną ar daugiau variantų. Daugiausiai variantų turi vardai *Thadus* (6) ir *Mathia* (5).

Gauta 2013 06 28
Priimta 2013 08 29

Literatūra ir šaltiniai

- [1] GARLIAUSKAS, V. Lietuviškos oikonomų lytis nelietuviškuose XVI–XIX a. šaltiniuose. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1998, XL p. 123–197.
- [2] GUDAVIČIUS, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2009.
- [3] KUZAVINIS, K.; SAVUKYNAS, B. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius, 1987.
- [4] MACIEJAUSKIENĖ, V. *Lietuvių pavardžių susidarymas*. Vilnius, 1991.
- [5] PALIONIS, J. *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilnius, 1995.
- [6] RAGAUSKAITĖ A. XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai. Vilnius, 2005.
- [7] Thesaurus Latino-Lituanicus. Jungtinis lotynų-lietuvių kalbų žodynas nuo XVII iki XXI amžiaus. Prieiga per internetą: <http://www.thesaurus.flf.vu.lt/>
- [8] VANAGAS, A. *Mūsų vardai ir pavardės*. Vilnius, 1982.
- [9] VANAGAS, A.; MACIEJAUSKIENĖ, V.; RAZMUKAITĖ, M. *Lietuvių pavardžių žodynas*. Vilnius, 1985, t. 1.
- [10] ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių antroponimika: Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius, 1977.
- [11] ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius, 2008.

ILONA MICKIENĖ, MILDA AUKŠTIKALNYTĖ

Identification of men in the Kražiai District at the end of the 18th century

Summary

The object of the study is men's names and anthroponyms collected from the 18th Century Kražiai Parish Birth Registry Book. The aim of the study is to collect, identify, and explore men's names and anthroponyms. Problems were the following: 1) to analyse collected names according to their structure; 2) to classify men's first names according to their origin, frequency, phonetic, graphic and other variants of first names, caused by orthographic peculiarities at that time; 3) to discuss men's names according to surnames; 4) to analyse variants of men's surnames and their present-day equivalents.

The analysis involved 1 266 men's namings collected from the Kražiai Parish Birth Registry Book. 2 158 anthroponyms were collected (1 299 first names and 976 surnames). The most popular type of naming men in the source is naming using two antroponyms (80.4% of all men's namings). One-member namings (19.6%) are less frequent. 1 299 men's one-member and two-member namings were written using first names. 60 different first names were found in the book. The most popular men's names according to their origin are of Latin origin (19), Hebrew origin (16), Greek origin (15), and Germanic origin (6). The most popular adult men's first names are *Mathia* (306), *Andrea* (192), *Casimiri* (115), *Joannis* (88), *Michaelis* (57), *Georgius* (39), *Josephus* (28), *Jacobus* (14), *Laurentius* (11). The most popular children's names are *Josephus* (91), *Antonius* (65), *Georgius* (22), *Vincentum* (16), *Bartholomai* (9). The first names of 33 men in the registry book have one or more phonetic, graphic or other variants.

Key words: name, naming, first name